

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 08.05.2025
Kabul Tarihi: 28.07.2025

Article Type: Research article
Submitted: 08.05.2025
Accepted: 28.07.2025

Atıf Bilgisi / Reference Information

Eyüboğlu, D. C. (2025). Dede Korkut'taki Kıyan Gücü,
Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), ss.54-74.
DOI: 10.20493/birtop.1695736

DEDE KORKUT'TAKİ KIYAN GÜCÜ KIYAN GUCU IN DEDE KORKUT

Dursun Can EYÜBOĞLU

Araştırmacı Yazar, Şair /Türkiye-İstanbul
dursuncaneyuboglu@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4163-0976

Öz

Destanlar hem tarihle hem edebiyatla ilişkili anlatım/söylem türüdür. Tarihi çok eskilere dayanan Türkler zengin bir destan geleneğine sahiptir. Dede Korkut Destanlarının Türk destanları içerisinde önemli bir yeri vardır. Dede Korkut Destanları eski Türk yaşamının bir yansımasıdır. Dede Korkut Destanları, Türk tarihi, coğrafyası, dili, edebiyatı, kültürü, sanatı ve daha birçok konu hakkında önemli bilgiler içermektedir. Dede Korkut'ta birçok kişi adı geçmektedir. Dede Korkut'ta adı geçen kişilerden biri de Karacuk Çoban'ın kardeşi Kıyan Gücü'dür. Kıyan Gücü'nün adı Dede Korkut Kitabı'nda bir boyda geçmektedir. Karacuk Çoban, güçlü, mert bir Oğuz yiğididir. Karacuk Çoban'ın kardeşleri Kıyan Gücü ve Demür Gücü, ağabeylerinin yanında yer almış, kendilerinden kaç kat fazla sayıda düşman ordusuyla kahramanca mücadele etmişlerdir. Bu bakımdan Kıyan Gücü ve Demür Gücü de güçlü, mert Oğuz yiğitleridir. Karacuk Çoban ve kardeşleri Kıyan Gücü ve Demür Gücü arasında örnek bir bağlılık vardır. Kıyan Gücü'nün isminin Kıy, Kıyan, Kyat, Kayı boyları ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Adında güç kelimesi bulunan Kıyan Gücü'nün güçlü bir Oğuz alpi olduğu söylenebilir. Kazan'ın Derbent (Demirkapı)'teki on bin koyununa çobanlık yapan Karacuk Çoban'ın yanında bulunan kardeşi Kıyan Gücü'nün de çobanlık mesleğini yaptığı söylenebilir. Bu makalede, Dede Korkut'taki Kıyan Gücü; adı, ailesi ve Dede Korkut'taki yeri incelenmiştir. Kıyan Gücü hakkındaki bilgiler bir araya getirilmiş, yorumlanmış, genel bir değerlendirme yapılmıştır. Böylece bu kişinin/karakterin/tipin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, Salur Kazan, Karacuk Çoban, Kıyan Gücü, Demir Gücü.

Abstract

Epics are a type of narrative/discourse related to both history and literature. The Turks, whose history dates back to ancient times, have a rich epic tradition. Dede Korkut Epics have an important place in Turkic epics. Dede Korkut Epics are a reflection of ancient Turkic life. Dede Korkut Epics contain important information about Turkic history, geography, language, literature, culture, art and many more. Many people are mentioned in Dede Korkut.

One of the people mentioned in Dede Korkut is Karacuk Coban's Brother, Kiyan Gucu. Kiyan Gucu's name is mentioned in one epic in The Book of Dede Korkut. Karacuk Coban is a strong, brave Oghuz man. Karacuk Coban's brothers, Kiyan Gucu and Demur Gucu, stood by their brothers and fought heroically against the enemy army, which was many times more than themselves. Kiyan Gucu and Demur Gucu are also strong, brave Oghuz men. There is an exemplary devotion between Karacuk Coban and his brothers Kiyan Gucu and Demur Gucu. It can be thought that the name Kiyan Gucu is related to Kiy, Kiyan, Kyat, Kayi tribes. It can be said that Kiyan Gucu, whose name contains the word power, is a powerful Oghuz hero. It can be said that Kiyan Gucu, the brother of Karacuk Coban, who was a shepherd of Kazan for ten thousand sheep in Derbent (Demirkapi), was also a shepherd. In this article, Kiyan Gucu in Dede Korkut; his name, family and place in Dede Korkut is examined. Information about Kiyan Gucu has been compiled, interpreted and a general evaluation has been made. In this way, it is aimed to contribute to a better understanding of this person/character/type.

Keywords: Dede Korkut, Salur Kazan, Karacuk Coban, Kiyan Gucu, Demir Gucu.

GİRİŞ

Türk halk edebiyatında önemli bir yere sahip olan destan ile ilgili olarak birçok tanım yapılmıştır. Bunlardan birinde şöyle demektedir: Destanlar, *“bazı tarihi devirlerin ruhunu barındıran, kutsallığını içine alan, aynı şekilde dönemin çeşitli vaziyetlerini milli güzellik anlayışıyla alışkanlıklarımıza layık olarak özetleyen, bunları zevk anlayışımızın binlerce yıllık süzgecinden geçiren, aynı şekilde, halkın tarihini şekillendiren; hem sanatsal hem de tarihi seceresini veren”* yapıtlardır (İbrayev, 1998, s. 3). Bu açıdan destanlar köklü bir tarihin ve zengin bir kültürün ürünü olup halkın sanatsal, estetik anlayışını da yansıtan metinlerdir. Bu özellikleri bünyesinde taşıyan önde gelen Türk destanlarından biri Dede Korkut anlatılarıdır.

Türk destanları arasında önemli bir yeri olan Dede Korkut anlatılarının önemi konusunda birçok sözler söylenmiştir. *Korkut* (Eyüboğlu, 2019, s. 16-28) adlı eserde bunların önemli bir kısmına yer verilmiştir. Bunlardan birkaçı şöyledir:

Ali Şir Nevai, Dede Korkut'un önemi konusunda şöyle demiştir: (*Korkut Ata*) *“Türk ulusu arasında şöhreti öyle fazladır ki başka şöhrete ihtiyacı yoktur. Kendisinden yıllarca öncekini ve (yine) kendisinden yıllarca sonraki geleceği haber vermiştir. Çok öğüdü içine alan özlü sözleri ortadadır”* (Kocasavaş, 2014, s. 143).

Fuat Köprülü'nün Dede Korkut hakkındaki ünlü sözü şöyledir: *“Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar”* (Ergin, 2017, s. 7).

Annagurban Aşırov, Dede Korkut'un önemi hakkında şöyle demiştir: *“... bu eski Oğuz-Türkmen destanı ile ilgilenen bilim adamlarının dedikleri gibi, Korkut Ata destanı Türkmen toprağı ve halkı ile ayrılmaz bir bütündür”* (Aşırov, 2000, s. 54).

İbrahim Zeki Burdurlu, Dede Korkut'un dilinin önemine vurgu yaparak şöyle demiştir: *"Dede Korkut hikâyelerinin cümleleri, dil bilgimizin önemli örneklerindendir, her zaman, atalarımızın yalın, hareketli, savaşlı ve utkulu yaşamlarını duyurarak yaşayacaklardır"* (Burdurlu, 1966, s. 198).

Şakir İbrayev, Dede Korkut Destanları/Korkut Ata ile ilgili olarak şöyle demektedir: *"Bize göre Türk birliği, her halkın ruhani mirasına dönüşen ortak tarihi yadigarlarımızı yeniden bütünlemekten başlar. Korkut ile Korkut Ata Kitabı işte bu bütünleme düşüncesinin başında duran ebedi mirastır"* (İbrayev, 2000, s. 43).

Dede Korkut anlatıları, tarihin çeşitli devirlerinin ürünleri olarak, farklı tarihi süzgeçlerden, aşamalardan geçerek, farklı dönemlerde derlenip yazıya geçirilerek günümüze kadar gelmiştir. Bugün de Türk toplulukları arasında farklı türlerde, farklı şekillerde yaşamaya devam etmektedir. Bu yüzden destan, hikâye, efsane, masal, mitoloji vb. birçok anlatı türüyle ilgilidir. Buna örnek vermek gerekirse, Basat-Tepegöz ile Deli Dumrul boylarında mitoloji, masal unsurları ön plana çıkarken; Salur Kazan ile ilgili olan anlatılarda destan; Bamsı Beyrek hakkındaki anlatılarda destan ve hikâye; Korkut Ata ile ilgili olan anlatılarda efsane unsurları ön plandadır. Bu anlatılar, az veya çok, tarihi-coğrafi bağlara sahiptir. Dede Korkut anlatıları, genel olarak destan veya destanî-hikâye olarak değerlendirilmektedir, destandan hikâyeye geçişin önemli örneklerindendir (Eyüboğlu, 2024, s. 13).

Bir sözlü kültür ürünü olarak Dede Korkut anlatılarının destan, hikâye, efsane, masal, mit vb. değişik türlerde birçok varyantı, nüshası, el yazması bulunmaktadır. Bunlardan en bilineni, metinlerin bulundukları yerler olan Dresden ve Vatikan adlarıyla tanınan iki nüshası olan Dede Korkut Kitabı'dır (Ergin, 1964; Ergin, 1989; Gökyay, 1973; Tezcan ve Boeschoten, 2001; Özçelik, 2016). Ayrıca Berlin kopyası da vardır. Dede Korkut Destanları'nın bir varyantı ise Türkmen Halk Nüshası'dır ve Türkmen/Türkmenistan varyantı olarak bilinmektedir (Erdem, 1998; Tural ve Nurmehmet, 1999). Dede Korkut Destanları'nın bir varyantı da 2019 yılında keşfedilen Türkmen Sahra/Günbet el yazmasıdır (Ekici, 2019; Shahgoli vd., 2019). Destanın yeni keşfedilen Ankara, Bursa yazmaları da vardır (Sertkaya, 2022). Destanın Türk halklarından ve diğer milletlerden yapılan birçok derleme varyantı da bulunmaktadır. Gelecekte destanın yeni nüshaları, el yazmaları keşfedilebileceği gibi, yaşayan varyantlarından yeni derlemeleri de yapılabilir.

Dede Korkut'taki birçok destan aslında aynı destanın farklı varyantlarıdır. Yigenek, Segrek, Uruz boylarının benzerlikleri açıktır ve birçok araştırmacı tarafından da dile getirilmiştir. Türk ve dünya destanlarının, sözlü kültür ürünlerinin karşılaştırılmasından

anlaşıldığına göre, Türk ve dünya destanlarının birçoğu aslında aynı destanın farklı varyantlarıdır. Modern insan Homo Sapiens aynı ortak köklere sahiptir. Binlerce yıl önce insanlar dünyanın farklı yerlerine yayılıp zamanla farklı milletleri oluşturmuşlardır. Geniş Orta Asya/Avrasya coğrafyasında Türklerin ataları ortaya çıkmışlardır. Bu ataların zamanla ortak coğrafyada, ortak tarihi olaylardan etkilenecek, ortak bir kültür geliştirmesiyle vb. birlikte Türklük, ortak anlatılar, destanlar ortaya çıkmıştır. Tarihi süreç içerisinde Türk boyları geniş bir coğrafyaya yayılmışlar, Oğuz, Kıpçak, Karluk gibi boyları; bugün Türk, Azeri, Türkmen, Özbek, Kazak, Kırgız, Uygur, Başkurt, Tatar gibi halkları oluşturmuşlardır. Elbetteki göçebe kabile konfederasyonlarına farklı boyların girip çıkması nedeniyle de aralarında birçok ortak boylar, oymaklar vardır. Sözlü kültür ürünleri, destanlar, efsaneler de bu şekilde yayılmıştır. Yani insanlık geniş bir alana yayıldıkça, insanların eski ortak köklerinden birçok sözlü kültür ürünü de tarihi olaylardan, coğrafi mahallileşmeden, kültürel gelişmelerden etkilenecek farklı varyantları oluşturmuş, bunlar zamanla ayrı sözlü kültür ürünleri, destanlar, efsaneler haline gelmişlerdir. Bu yüzden Türk, Sümer, Grek, Moğol vb. destanları arasında birçok ortaklıklar, benzerlikler vardır. Dumlul ile Dumluzi, Beyrek ile Odysseus, Basat ile Odysseus vb. arasındaki benzerlikler bu türdendir. Bu yüzden Türk, Türkmen, Kazak, Altay, Şor vb. destanları arasında da birçok ortaklıklar, benzerlikler vardır. Beyrek ile Alpamış, Kan Turalı ile Törelî Bey, Segrek/Egrek ile Ergek, Emren ile Mergen vb. arasındaki benzerlikler böyledir. Elbetteki tarihi süreç içerisinde gerek Türk boyları gerekse diğer milletler arasında farklı köklerden gelen birçok sözlü kültür ürünleri, destanlar, efsaneler de vardır. Burada vurgulamak istediğimiz, bu sözlü kültür ürünlerinin bir kısmının aynı ortak kökten gelen aynı anlatının, farklılaşmış, özel çizgiler edinmiş, değişmiş, farklı varyantları olduğudur. Aradaki benzerlikler tesadüf olamayacak türdendir. Bu yüzden Dede Korkut Destanları'nın birçoğu aslında aynı destanın farklı varyantlarıdır. Gelecekte tarihi ve günümüz Türk ve dünya sözlü kültür ürünlerinin karşılaştırılması birçok yeni bilgileri, keşifleri de ortaya koyacaktır.

Halkın yaşamını yansıtan bir sözlü kültür ürünü olarak Dede Korkut'ta birçok kişi adı geçmektedir. Bunlardan biri Kıyan Gücü'dür. Bu çalışmada Dede Korkut'taki Kıyan Gücü incelenecektir.

KIYAN GÜCÜ'NÜN ADI

Kıyan Gücü, Dede Korkut Kitabı'nda *Kıyan Gücü* şeklinde geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda bu isim bir boyda, *Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy*'da geçer (Gökyay, 1973, s. 327; Ercilasun, 2004, s. 64).

Faruk Sümer, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçen Karaçuk Çoban'ın kardeşlerinin isimlerini farklı çalışmalarında, *Kaban Güci*, *Demür Güci* şeklinde (Sümer, 1959, s. 418) ve *Kıyan Gücü*, *Demir Gücü* şeklinde okumuştur (Sümer, 1972, s. 391).

Avelbek Konıratbayev, Karaçuk Çoban'ın bir kardeşinin adını *Kaban* olarak okumuş, bunun Koblandı'ya benzediğini söylemiştir (Konıratbayev, 2000, s. 155).

Bahaeddin Ögel'in dile getirdiğine göre, *Camıu't-Tevarih* adlı eserdeki *Ergenekon Destanı*'na göre, düşmanın kılıcından kurtulup sağ kalan iki kişinin ismi, *Negüz* ve *Kıyan*'dı. Moğolcada *Kıyan* kelimesi, “dağların tepesinden aşağıya doğru sür'atle akan sel” ve “sert, çevik, kuvvetli” manasına gelmektedir. *Kıyat Bahadır* ismi, yiğit, oldukça cesur, kahraman olan kişilere verilen bir ad olup bu ismi, ancak böyle olan kişiler alabilir. *Kıyat* sözü, *Kıyan* kelimesinin çoğuludur. Çingiz-Han (Cengiz Han)'ın atalarından biri olan Bartan-Bahadır'ın *Kıyat* unvanı ünlüdür. Bartan-Bahadır'ın büyük oğlunun adı da Mönggödü-Kıyan'dır. *Kıyan* kelimesinin, Türkçe *Kay-an* ile ilgili olduğu biraz şüphelidir, ancak Moğolcada böyle bir sözcük yoktur. Ahmet Vefik Paşa ise *Kayan* ismini, “dağlardan şiddetle inen muvakkat sel” olarak açıklayarak sözlüğüne koymuştur. Ayrıca Orta Asya'da *Kıy* ve *Kıyat* ismini taşıyan Türk kabileleri de bulunmaktadır. *Kıyan*, Çingiz Han'ın kendi kabilesinin de adıdır. Daha sonra *Hanname*'de, Uygurların yaşadığı bozkırın ismi olarak geçmiştir. *Hanname*'de de görüldüğü üzere, *Kıyan* sözü, Orta Asya mitolojisinde büyük bir yer tutuyordu (Ögel, 1993, s. 62, 65, 330, 400, 412). Bahaeddin Ögel'in bahsettiğine göre, velilik sahibi olan Karaçuk Çoban'ın kardeşlerinin isimleri anlatıda *Kıyan-gücü* (Sel-gücü) ve *Demir-gücü* olarak geçmektedir ki, bunlar görkemli, mitolojik isimlerdir (Ögel, 1995, s. 575).

Oğuzname'de *Kıyan* adını taşıyan bazı kişiler geçmektedir. Yazıcıoğlu *Selçuknamesi*'ndeki *Oğuznamede*, “*Kıyan Busat kardaş kanını alan it Depegöz'ü öldürüp kalın Oğuzda ad koyan Urulmuş Han*” (Ergin, 1989, s. 37) şeklinde geçen bir alp/kahraman vardır. Aynı *Oğuzname*'de “*Kazan Bey'in gariplikte yoldaşı Kıyan Selçük oğlu Delü Dundar*” (Ergin, 1989, s. 37) isimli diğer bir kahraman da görülmektedir. Bu iki kişinin isminde, *Kıyan Gücü*'nün de adında olan *Kıyan* sözcüğü yer almaktadır. Burada Tepegöz'ü öldürmüş olan kişinin *Urulmuş Han* olduğu belirtilmekte, “*Kıyan Busat kardaş kanını alan*” şeklindeki ifadede de *Urulmuş Han*'ın, *Basat*'ı öldüren Tepegöz'den intikam almış olduğu anlamı çıkmaktadır. Yani bu eserde yer alan bilgiye göre Tepegöz, *Basat*'ı öldürmüş, *Urulmuş Han* da Tepegöz'ü öldürmüştür. Dede Korkut metnindeki *Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy*'da ise Tepegöz'ü öldüren kişi *Basat*'tır. Sözlü kültür ürünlerinde bu türlü birbiriyle çelişen yerler olabilir. Bu *Oğuzname*'deki *Kıyan Busat*'ın ismi *Kıyan Gücü*'yü çağrıştırmaktadır. Salur

Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da da Kıyan Gücü öldürülmüştür. Yazıcıoğlu *Selçuknamesi*'ndeki *Oğuzname*'deki öteki bir kişi olan *Kıyan Selçük oğlu Delü Dundar* ise Dede Korkut'ta önemli bir mevkide görülen Deli Dundar'dır. Dede Korkut'ta; *Aruz*'un oğulları olarak *Basat* ve *Kıyan Selçük* geçmektedir. Aruz birinci kuşak olarak düşünüldüğünde, Basat ile Kıyan Selçük ikinci kuşak, Deli Dundar da üçüncü kuşaktır. Yani Yazıcıoğlu *Selçuknamesi*'ndeki *Oğuzname* ile birlikte değerlendirildiğinde, *Kıyan* ismi Basat, kardeşi Selçük ve oğlu Deli Dundar ile ilişkili görülmektedir ki, bu ailenin boyunun ismi veya tarihi süreçte ilişkilendirildikleri boyun ismi olabilir. Basat'ın kardeşi Kıyan Selçük ile Kıyan Gücü arasında alt tabakada bir ilişki olabilir. Dede Korkut'taki *Bayındır Han*, *Salur Kazan*, *Bügdüz Emen* örneklerindeki gibi birçok Oğuz boyunun ismi veya *Kanlı Koca*, *Uşun Koca* örneklerindeki gibi birçok Türk devletinin/halkının ismi geçmektedir. Bu açıdan *Kıyan Gücü*'nün isminin *Kıy*, *Kıyan*, *Kyat*, *Kayı* boyları ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Dede Korkut Kitabı'nın ve Yazıcıoğlu *Selçuknamesi*'ndeki *Oğuzname*'nin yazıya geçirilmiş olduğu 15.-16. yüzyıllarda *Kıyan* isminin Türk sözlü kültüründe, ortak halk hafızasında önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır.

Dede Korkut'ta, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki Karacuk Çoban'ın kardeşi Kıyan Gücü'nün ismine benzer bir kişi adı, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy'daki Basat'ın kardeşi olan Kıyan Selçük'tür. Bu alpin/kahramanın ismindeki *Kıyan* sözcüğü *Kıyan Gücü*'nün ismiyle ilgilidir: Kıyan Selçük, Dede Korkut Kitabı'nda *Kıyan*, *Kıyan Selçük* şeklinde geçmektedir. Türkmenistan varyantında (Türkmen Halk Nüshası) ise *Koyan Selcuk* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda bu isim sadece bir boyda, *Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy*'da geçer. Türkmenistan varyantında ismi bir boyda, *Bamsım Birek*'de geçer (Gökyay, 1973, s. 327; Erdem, 1998, s. 801; Ercilasun, 2004, s. 64). Kıyan Selçük, Dış Oğuz beylerinden fakat İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'daki Dış Oğuz'ların yaptığı ayaklanmaya, kendisi ya da oğlu Dünder katılmamıştı. Kıyan Selçük'e hikâyede ayrı bir yer verilmemiş olsa da, kendisinden Dünder'ın babası ve Aruz'un oğlu olarak söz edilmiştir. Basat'ın büyük kardeşi Kıyan Selçük, Tepegöz'ün elinde ödü yarılarak ölmüştü (Gökyay, 1973, s. CLXVII-CLXVIII). Kıyan Selçük, Yazıcıoğlu *Oğuznamesi*'nde, Urulmuş Han'dan bahsedilirken, "*Kıyan Busat kardaş kanın alan*" alkışında ismi dolaylı olarak geçmektedir. Bu cümlede *Kıyan Selçük* yerine *Kıyan Busat* ifadesi geçmektedir. Orhan Şaik Gökyay'a göre, *Kıyan* sözcüğü bir özel ismin bir parçası olmaktan öte bir sıfattır. *Kıyan* sözcüğü Kazanca (Tatarca) ve Başkurtçada "*kurnaz, keskin zekalı*" manasında kullanılmaktadır. Karacuk Çoban'ın iki kardeşinden birinin ismi de *Kıyan Gücü*'dür. Zeki Velidi Togan'a göre,

Kıyan Selçük tamlamasında yer alan *Kıyan* adı, belki bir Oğuz aşiretinin henüz bilinmeyen bir oymağının ismi de olabilir. Herhalde Kınuk kabilesinden Selçuk'la bu Selçük'ün ilgisi yoktur. Viktor Maksimoviç Jirmunskiy, *Kayan Selçük* diye okuduğu isme bakarak, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'un Selçuklu soyuna (11.-13. yy.) bağlanabileceğini dile getirmiştir. Abdülkadir İnan, bu ismi *Kayan* olarak okuyarak Türklerin *cedd-i alalarından* biri saymıştır. İmami'nin *Hanname*'sinde ise *Deş-i Kıyan* (Kıyan Çölü) ismi geçmiştir (Gökyay, 1973, s. CLXVII).

Hatice Çiğdem Gönen'in yazdığına göre, Dede Korkut'ta, Karacuk Çoban'ın kardeşlerinin ismi Demir Gücü ile Kıyan Gücü'dür. Güç, genellikle iktidara gönderme yapan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Karacuk Çoban'ın kardeşlerinin isimleri Kıyan Gücü, Demir Gücü fiziksel güce işaret eden sıfatlardır (Gönen, 2017, s. 34, 212).

Yenisey Yazıtları'ndaki kişi isimlerinde de görülen *küç* (güç) sözü *güç* anlamına gelerek bu isimlere sahip olan kişilerin güçlü olduklarını belirtmektedir (Useev, 2015, s. 29). Bu açıdan adında *güç* kelimesi bulunan Kıyan Gücü'nün de güçlü bir Oğuz alpi/bahadırı olduğu söylenebilir.

KIYAN GÜCÜ'NÜN AİLESİ

Dede Korkut'ta, Karacuk Çoban'ın babası, anası, soyu veya eşi veya çocuklarının olup olmadığı yönünde bir bilgi yoktur. Dede Korkut'ta, Karacuk Çoban'ın sadece iki kardeşi hakkında bilgi yer almaktadır. Kazan'ın *Kapulu Dervend*'deki on bin koyununa bakan Karacuk Çoban'ın yanında yer almış olan kardeşleri *Kıyan Gücü* ile *Demür Gücü*'dür. Bu üç kardeşin de isimleri sadece Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçmektedir. Anlatıda kardeşlerin yaşları belirtilmemiş olsa da, öteki ikisinin onun kardeşleri olduğunun belirtilmiş olmasından ve Karacuk Çoban'ın kardeşleri üzerinde otoritesi görüldüğünden, kardeşlerin en büyüğünün Karacuk Çoban olduğu düşünülebilir. Kardeşlerin isimleri söylenirken ilk Kıyan Gücü'nün adının belirtilmesi, onun da Demür Gücü'nden daha büyük olduğuna işaret ediyor olabilir. Buradan yola çıkıldığında ise kardeşler içerisinde yaş açısından büyüklük sırasının da destandaki isimlerinin sıralanışıyla uyumlu olduğu söylenebilir: En büyükleri Karacuk Çoban'dır, ortanca kardeş Kıyan Gücü'dür, küçük kardeş Demir Gücü'dür.

Açıkça belirtilmemiş olsa da, Karacuk Çoban'ın yanında yer alan ve ona yardım eden bu iki kardeşinin de, tıpkı Karacuk Çoban gibi çobanlık yaptığı ifade edilebilir. Kıyan Gücü ve Demür Gücü'nün ağabeylerinin yanında yer alıp kendilerinden kaç kat fazla sayıdaki düşmanla yiğitçe, kahramanca mücadele etmeleri, onların da tıpkı Karacuk Çoban gibi, alp, mert, Oğuz

yiğitleri oldukları görülmektedir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Kazan'ın *Kapulu Dervend*'de olduğu görülen on bin koyununa bakan Karacuk Çoban'ın Kıyan Güci ile Demür Güci isimlerini taşıyan iki kardeşi vardır (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 51-53).

Karacuk Çoban'ın kardeşlerinden biri, Dede Korkut Kitabı'nda *Kıyan Gücü* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda ismi bir boyda, *Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy*'da geçmektedir (Gökyay, 1973, s. 327; Ercilasun, 2004, s. 64). Kıyan Gücü, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki önemli kahramanlardan Karacuk Çoban'ın iki kardeşinden birisidir. Kıyan Gücü, Karacuk Çoban'ın düşmanla yapmış olduğu savaşta ölmüştür (Gökyay, 1973, s. CLXVII). Karacuk Çoban'ın öteki kardeşi, Dede Korkut Kitabı'nda *Demür Gücü* şeklinde geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda ismi bir boyda, *Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy*'da geçmektedir (Gökyay, 1973, s. 322; Ercilasun, 2004, s. 64). Demür Gücü, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, baskın yapan kalabalık düşman ile yaptığı savaşta Karacuk Çoban'ın yanında bulunmuş ve öldürülmüş olan iki kardeşinden biridir (Gökyay, 1973, s. CLVI).

DEDE KORKUT'TA KIYAN GÜCÜ

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, avlanmakta olan Salur Kazan'ın evini, yurdunu yağmalayıp, ailesini, yakınlarını tutsak alan düşmanlar, Kazan'a son bir darbe indirmeyi amaçlayarak Kazan'ın *Kapulu Dervend*'de bulunan on bin koyununu da ele geçirmek istemişlerdir. Bu hikâyede ayrıca Karacuk Çoban'dan, onun görmüş olduğu rüyadan, kardeşlerinden ve aldığı önlemlerden bahsedilmiştir:

“Gece yaturiken Karacuk Çoban kara kaygulu vakı'a gördi. Vakı'asından sermürdi, örü turdı. Kıyan Güci, Demür Güci, bu iki kardaşı yanına aldı, ağılun kapusını berkitdi. Üç yerde depe gibi taş yığıdı. Ala kolli sapanını eline aldı” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 51-52).

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Karacuk Çoban ile onun iki kardeşi, altı yüz atlıdan oluşmuş olan düşmanın karşısında yiğitçe savaşmıştır. Karacuk çoban, yapılan savaşta iki kardeşini kaybetmiş, üç yüz kişiyi yere sermişler, bunun neticesinde ise düşman kaçmak zorunda kalmıştır:

“Erenler evreni Karaçuk Çoban sapanının ayasına taş kodı, atdı. Birin atanda ikisin, üçin yıkdı. İkisini atanda üçin, dördin yıkdı. Kafirlerin gözine korhu düşdi. Karacuk Çoban kafirün üç yüzünü sapan taşıyla yere bıraktı. İki kardaşı oha (sanıldı), düşdi, şehid oldı. Çobanın taşı dükendi. Koyun demez, keçi demez sapanının ayasına kor atar, kafiri yıkar. Kafirün gözi korkdı, dünya 'alem kafirün başına karanu oldı, eydür. “Yarımasun yarçımasun

bu çoban bizüm hepümüz kırar olamı?” dediler dahı turmayub kaçdılar” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 53).

Orhan Şaik Gökyay’ın yapıtında dile getirdiğine göre, Kıyan Gücü, Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy’da yer alan önemli kahramanlardan biri olan Karacuk Çoban’ın iki kardeşinden biri olarak geçmektedir. Kıyan Gücü, Karacuk Çoban’ın düşmanla yapmış olduğu savaş sırasında ölmüştür (Gökyay, 1973, s. CLXVII).

Faruk Sümer’in kaydettiğine göre, Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy’da, Kazan’ın, Karaçuk ismini taşıyan çobanı, Şökli Melik’in yaptığı baskın sırasında beyinin sürüsünü düşmana karşı fedakârca korumuş, kardeşleri olan Kaban Güci, Demür Güci bu yüzden ölmüş ve sonra da Kazan’ın Şökli Melik’e karşı yapmış olduğu savaşında yiğitlik göstererek, bunların armağanı olarak Kazan’ın imrahoru olmuştu (Sümer, 1959, s. 418). Burada Faruk Sümer’in Kıyan Gücü’nün adını Kaban Güci olarak okuduğu görülmektedir.

Bahaeddin Ögel’in bahsettiğine göre, velilik sahibi Karaçuk Çoban’ın kardeşlerinin isimleri, *Kıyan-gücü* (Sel-gücü), *Demir-gücü* şeklinde, görkemli ve mitolojik isimler taşımaktadır (Ögel, 1995, s. 575). Bahaeddin Ögel’in bu tespitleri değerli olup Kıyan Gücü’nün adını Sel Gücü ile ilişkilendirmektedir. Sel Gücü ise Selçuk adını çağrıştırmaktadır. Bilindiği gibi Dede Korkut’ta Basat’ın Tepegöz tarafından öldürülmüş olan kardeşinin adı Kıyan Selçuk’tü. Bunlar anlatılar ve kişiler/karakterler/tipler arasındaki olası, ilginç tarihi, destani, efsanevi, mitolojik bağların izlerini taşımaktadır.

F. Ferhan Parlak’a göre, Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy’da, Karaçık Çoban hikâyeye katılmış olan cefakeş insan tiplerinden en meşhuru, en büyüğüdür. Karaçık Çoban’ın gösterdiği cesaret ve Kazan’ın evini, hazinesini geri almak amacıyla yaptığı fedakârlık oldukça önemlidir. Karaçık Çoban bu yiğitliğiyle halkın servetini koruyup kollamıştır. Kazan’ın mahiyetindeki bütün bu mal-devlet, hazine, milletin/halkın servetidir, elin/ülkenin malıdır. Zaman zaman Kazan bunların tamamını halka pay etmektedir (Parlak, 1999, s. 16). Bu açıdan Karacuk Çoban ve kardeşleri Kıyan Gücü ile Demür Gücü, aslında sadece birer çoban değildirler. Onlar, Oğuz’un sınır bölgesi olan Derbent (Demirkapı)’de olmalarından da anlaşılacağı üzere, hanlarının, devletin, halkın malını, sınırlarını koruyan Oğuz askerlerinden farksızdırlar, aslında *çoban-er* (çoban asker)’dirler. O dönemde herkes aynı zamanda gerektiğinde asker olarak görülüyordu. Karacuk Çoban ve onun kardeşleri Kıyan Gücü ve Demür Gücü, sadece Kazan’ın koyunlarını değil, aynı zamanda milletin malını, ülkenin sınırlarını koruyorlardı. Onların düşmanla yapmış oldukları kahramanca mücadelenin altında yatan önemli motivasyonlardan biri de bu kutsal görevi yapmış olmaktan kaynaklanan ruh

haliydi. Bu yüzden Dede Korkut Kitabı'nda, Kıyan Gücü ve Demür Gücü öldükten sonra *şehit* olarak adlandırılmıştır.

Ülkü Eliuz'un dile getirdiğine göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Karaçuk Çoban, beyi ve yurdu yolunda canını, kendi canı kadar sevdiği kardeşlerini, tüm varlığını feda etmeye hazır görünmektedir. Salur Kazan'ın çobanı olarak tanıtılmış olan bu güçlü alp/bahadır; cesaretin, gücün, yenilmezliğin, vefanın, sadakatin simgesidir. Karaçuk Çoban, yurdunu, Salur Kazan'ın emaneti olan hayvanları korumak amacıyla iki kardeşiyle birlikte büyük, zahmetli bir mücadele vermiş, bundan iki kardeşinin kaybına karşın başarıyla çıkmıştır. Onun önünde durulmaz kuvveti, yenilmez bileği, kardeş acısıyla daha çok çelikleşmiştir. Düşmandan hem kendisinin hem de Salur Kazan'ın öcünü almak zorunda olduğunu hissetmiştir (Eliuz, 2000, s. 142). Ülkü Eliuz'un verdiği bu bilgiler ve tespitleri değerlidir. Yani anlatıya göre Kıyan Gücü ve Demir Gücü kardeşler, maddi olarak ağabeyleri Karacuk Çoban'a düşmanla savaş ve Salur Kazan'ın koyunlarını, malını korumak konusunda yardım ettikleri gibi kahramanca öldükten sonra da manevi hatıralarıyla ağabeyleri Karacuk Çoban'a güç vermiş, hem kardeş sevgisi hem de onların intikamını alma isteği, düşmanla mücadelesinde Karacuk Çoban'ın itici güçlerinden biri olmuştur.

Ümral Kırman'a göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Karacuk Çoban, düşmandan üç yüz kişiyi sapan taşıyla yere sermiş, taşı tükenince ise düşmanın üzerine koyun, keçi demeyip sürüsündeki tüm hayvanları atmıştır. Karacuk Çoban'ın kardeşleri yapılan mücadelede ölmüş, o ise sadece bir sapan ile kalabalık bir düşman topluluğuyla başa çıkmış, düşmanları kaçmak zorunda bırakmış, kardeşlerini gömmüş, yarasını doğanın dilini kullanarak, keçesini yakıp yaptığı işle tedavi etmiştir. Güçlü bir adam olsa da, sonra oturup çaresiz bir çocuk gibi ağlayıp sızlamış, duygularını bastıramamıştır. Çünkü ruhsal olarak kültürden ziyade doğaya aittir. Doğaya olan yakınlığı ona neredeyse insanüstü fiziksel bir güç sağlamıştır. Karacuk Çoban'ın yanında yer almış olanlar, kan bağıyla bağlı kardeşleri iken, karşı tarafı oluşturan düşman ise belirli bir çıkar çevresinde bir araya gelmiş bir topluluktur. Saldırıdan önce düşmanlar, sayıca az olan tarafı oluşturan Karacuk Çoban'ı kandırmaya çalışarak mal-mülk, beylik vereceklerini demişlerdir. Kalabalık tarafın üç kişiden oluşmuş olan karşı tarafla uzlaşma çabası içinde olması ise dikkat çekicidir. Ancak Karacuk Çoban, her şeye karşın düşmanların karşısında dik durmuş, onlara kafa tutmuştur. Tek başına düşmanı yenen, dağıtan, böylece Salur Kazan'ın onurunu korumuş olan Karacuk Çoban'a Salur Kazan'ın "oğul" diye seslendiğinden anlaşıldığına göre ondan daha gençtir (Kırman, 2004, s. 17-18, 156). Ümral Kırman burada değerli bilgiler vererek anlatıdaki çeşitli unsurlara değinmiştir. Karacuk

Çoban'ın kardeşleri Kıyan Gücü ve Demür Gücü'nün de henüz genç yaşta oldukları anlaşılmaktadır. Yani aralarındaki yaş farkına göre kardeşlerin sıralanışı, Karacuk Çoban, Kıyan Gücü, Demir Gücü şeklinde olmalıdır.

Funda Tunçdöken'in belirttiğine göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Kazan'a yardım etmek için Karacuk Çoban ile kardeşleri Kıyan Gücü ve Demir Gücü düşmanla çarpışmış, Karacuk Çoban'ın kardeşleri öldürülmüştür. Kıyan Gücü ve Demir Gücü, kardeşleri Karacuk Çoban'ı yalnız bırakmayıp onun yanında savaşmaya gidecek kadar birbirlerine yakın ve düşkün kardeşlerdir. Karacuk Çoban, kardeşlerinin ölümü üzerine, kardeşlerinin intikamını almak için düşman üzerine tekrar gitmiştir. Karacuk Çoban sergilediği bu davranışla kardeşlerine olan bağlılığını kanıtlamıştır (Tunçdöken, 2009, s. 110).

Mehmet Emin Bars'ın belirttiğine göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Karacuk Çoban'ın düşmanın üzerine gitmek için gerekçesi Salur Kazan'a göre daha gerçekçi bir neden olarak görünmektedir. Salur Kazan, düşmandan, malını, tutsak anasını, karısını, oğlunu geri almak için gitmiştir, fakat çobanın kardeşleri öldürülmüştür. Onların kanını almak, ölmüş olan kişinin öcünü almak, sağ olanların öcünü almaktan daha önemlidir. Bu yüzden çobanın düşüncesinin daha öncelikli olduğu görünmektedir (Bars, 2010, s. 60-61).

Gülcan Uyumaz'ın kaydettiğine göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Karacuk Çoban, beyinden emanet olan koyun sürüsünü korumak amacıyla büyük bir alplık/kahramanlık örneği göstermiş, kendisiyle iki kardeşini tehlikeye atmış, iki kardeşi düşman tarafından öldürülmüş, ancak o pes etmemiştir. Karacuk Çoban, cesaret ve yenilmezliğin bir örneğidir. Düşman kendisine beylik teklif etmiş olsa da Karacuk Çoban bu öneriyi asla kabul etmeyerek onlara gerekli cevabı vermiştir. Karacuk Çoban, mücadelesini bitirmeden asla geri çekilmeyen bir kişiliğe sahiptir. Avdan dönmüş olan Salur Kazan bile bir anlık ümitsizliğe kapılsa da, o dik durmuş, kendinden emin bir şekilde öç almak amacıyla Salur Kazan'la birlikte gitmek istediğini belirtmiştir. Karacuk Çoban, bütün yiğitler gibi ailesinin öcünü almadan rahat etmez. Karacuk Çoban ve Salur Kazan, Oğuz beylerinin de yardım etmesiyle birlikte düşmanı yenmişler, bir kahramana yakışır bir şekilde davranmışlar, toplumun kendisinden beklediklerini yerine getirmişlerdir (Uyumaz, 2012, s. 72-73).

Süleyman Teyek'e göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da Karacuk Çoban, Salur Kazan'ın, Kapılı Derbent'te bulunan on bin koyununu, yanında bulunan iki kardeşiyle birlikte güden, koruyan çobanıdır. Ne Karacuk Çoban ne de kardeşleri kılıçlı sınıftan kimseler değildir. Ancak Şökli Melik, üç çobanın üzerine altı yüz atlı askerden oluşan bir ordu göndermiştir. Bu askerlerin sayısı, sınıfı Oğuzların karşı karşıya olduğu tehlikeyi göstermenin

yanında, sivil üç çobanın üzerine o kadar çok sayıda askerin gönderilmesi Şökli Melik'in korkaklığını, askeri yeteneksizliğini, zalimliğini vurgulamaya yöneliktir. Salur Kazan, Karacık Çoban'a nereye gittiğini sorarken, aslında onun ne için arkasından geldiğini sorgulamıştır. Eğer onun evi barkı gitmiş ise, Karacık Çoban'ın da iki kardeşinin alınacak intikamı vardı. Düşmanları aynı olsa da o düşmanı ortadan kaldıracak iki farklı sebep ortaya çıkmıştı. Aslında Karacık Çoban'ın iki kardeşi Salur Kazan'ın koyunlarını korumak yolunda ölmüştü, onların intikamı alınacaksa bu da Salur Kazan'ın boynunun borcuydu. Ancak Karacık Çoban, kardeşlerinin öcünü ağası Salur Kazan'a ısmarlamayı ar sayardı, kendisi almak niyetindedir. Karacık Çoban'ın, ölen iki kardeşi için intikam gütmesi dikkat çekicidir. Kendisi üç yüz kişiyi öldürmüştür, buna karşılık ise iki kardeşi şehit düşmüştür. Eğer kısasa kısas mantığına göre düşünüldüğünde Karacık Çoban bir intikam güdecekse, bunda kendisi zararlı çıkacaktır. Çünkü kardeşlerini kimin öldürmüş olduğunu anlaması mümkün görünmemekle beraber, daha kaç kişiyi öldürerek intikamını almış olacaktır. Bu açıdan Karacık Çoban'ın, Salur Kazan'la birlikte gitmesinin birinci amacı ona yardım etmektir (Teyek, 2013, s. 359, 375-376). Süleyman Teyek'in burada verdiği bilgiler ve bazı tespitleri değerlidir. Anlatıda çoban sınıfından üç kardeşin, asker sınıfından altı yüz atlı ile mücadelesi ve onları yenmesi şeklinde tasvir edilmiştir.

Gürol Pehlivan'ın dediğine göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da düşmanlar, Kazan'ın Kapılı Kara Derbend'de bulunan koyun sürüsü olduğunu hatırlayarak altı yüz kişiden oluşan bir ordu göndermişlerdir. Bu sırada o sürüye bakan Karaçuk Çoban kötü bir düş görmüş, kardeşleri Kıyan Gücü ile Demir Gücü'nü yanına alarak hazırlık yapmaya başlamış, ağılın kapısını berkitmiş, yanına sapanıyla atabilmek amacıyla taş yığmıştır. Dikkat çekicidir ki, çobanın gördüğü düşün gerçekliği üzerinde hiç şüpheye düşmeden hazırlıklara başlamasıdır (Pehlivan, 2014, s. 43). Kardeşlerinin, Karacuk Çoban'ın gördüğü rüyayı sorgulamayıp birlikte hazırlık yapmalarından anlaşıldığına göre, Kıyan Gücü ve Demür Gücü, Karacuk Çoban'ın manevi yönünün güçlü olduğunun farkındadırlar.

Sadettin Özçelik'e göre, Dede Korkut'ta, develerden sorumlu kişi olarak *sarvan*, atlardan sorumlu kişi olarak *ılkıçı*, koyunlardan sorumlu kişi olarak *çoban* geçmektedir. Ek olarak, çobanın, sahip olunan hayvan sayısına, ihtiyaç durumuna göre yardımcıları olurdu. Bütün çobanların başında ise *imrahor* vardı. Avcı kuşlardan sorumlu şahinci gibi kuşçular ile onların da yardımcıları vardı (Özçelik, 2015, s. 527). Bu açıdan Kazan'ın Kapulu Dervend'deki on bin koyununa çobanlık yapan Karacuk Çoban'ın yanında duran kardeşleri Kıyan Gücü ve Demür Gücü'nün onun yardımcıları olarak görev yaptıkları da düşünülebilir.

Mehmet Surur Çelepi'ye göre, Dede Korkut'taki birçok hikâyede sadakat ve bağlılık görülmektedir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Karacuk Çoban'ın iki kardeşi, Salur Kazan'ın koyunlarını, malını korurken öldürülmüşlerdir (Çelepi, 2016, s. 359).

Hatice Çiğdem Gönen'in bahsettiğine göre, Karacuk Çoban, Dede Korkut'taki en değişik karakterlerden/tiplerden birisidir. Olağandışı olarak nitelendirilebilecek güçleri olan bir kişidir. Bir ağacı yerinden sökerek koca bir orduyu sapanıyla dağıtabilecek güce, kuvvete sahiptir. Karacuk Çoban'ın kardeşlerinin isimleri Demir Gücü ve Kıyan Gücü'dür ki, bu adlarda görülen güç sözcüğü, çoğunlukla güce, iktidara gönderme yapan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Ancak anlatıda kardeşleri savaşta ölürken, Karacuk Çoban yalnız başına bütün bir orduyu dağıtmıştır. Dede Korkut'ta adı yalnızca Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçmekte olan Karacuk Çoban, kam/şaman motifleri görülen bir karakterdir. Zaten bu anlatı içerdiği Şamanistik unsurlar açısından da oldukça zengindir. Karacuk Çoban'ın gösterdiği; ağacı yerinden sökmesi, tek başına bir orduya karşı mücadele etmesi vs. olağanüstü motifler onun kama/şamana benzer özellikler taşıdığını akla getirmektedir. Karacuk Çoban'ın kardeşlerinin fiziksel güce işaret eden Kıyan Gücü, Demir Gücü gibi isimler taşımasına karşın, onlar ölmüş ancak Karacuk Çoban ise düşmanı tek başına yenmiştir (Gönen, 2017, s. 34-35, 211-212).

Cemile Şen'e göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Salur Kazan'ın Kapılı Kara Dervend'deki on bin koyununu zorla ele geçirmeyi amaçlayarak yola çıkan altı yüz kişilik bir düşman ordusunun karşısında, Karacık Çoban ve yanındaki iki kardeşinin savaşıması, kardeşlerinin ölmesine karşın savaşta Karacık Çoban'ın tek başına galip gelmesi, olağanın sınırlarını zorlayacak düzeyde bir mümkünliğe dönüşür (Şen, 2018, s. 57).

Tuğba Akkoyun Koç'un dile getirdiğine göre, Karacuk Çoban, bir ağacı yerinden söküp götürebilecek derecede olağanüstü güçte bir kişi olup başına gelecekler ona rüya yoluyla ilham edilmiştir ki, bu özellikler onu kutsallaştırmaktadır. Yani o, sıradan bir insan olarak görünmez. Hem Kazan Han hem de düşman, Karacuk Çoban'a seslenirken "*Karanku ahşam olanda kaygulu çoban, Karıla yağmur yağanda çakmaklu çoban*" ifadelerini kullanmışlardır ki, iki karşıt grubun da Çoban'a aynı şekilde seslenmiş olması dikkat çekicidir. Çoban, genel geçer özellikte bir kavramla ilişkili görülmektedir. *Çakmak*, Çoban'ın anlatıdaki kavram alanı yönünden önemlidir. Orta Asya ile Sibiryta mitolojilerinde ateşin gökten geldiği görülmüş, ilk ateşin ise Tanrı tarafından *yıldırım* vasıtasıyla verildiği düşünülmüştür. Yıldırım, şimşek Türklerde olumlu olarak tanınan, kutsal görülen doğa olaylarından. Orta Asya'da ve Anadolu ağzlarındaki yıldırım manasında kullanılan *çakın* kelimesi de Türkçedeki *çakmak* fiiliyle ilişkilidir. Demir/çelik, ateşte eritilerek işlenerek istenen şekle ulaşıncaya su vasıtasıyla

sertleştirilir. Demir, var olma döngüsündeki son şeklini ise su ile tamamlar. Türklerin mitik algısında yer alan *demir*, *ateş*, *su* üçlüsü, Karacuk Çoban ve kardeşlerinin birleşiminde görülebilir. Karacuk Çoban'ın bir kardeşinin adının *Kıyan Güci* (sel gücü), diğerinin adının *Demür Güci* olduğu görülmektedir ki, bu durumda *Karacuk Çoban* da kutsal ateşi sağlayan yıldırımdır. Çoban ile yıldırım ilişkisinde dikkat çekici birçok bağlantı vardır; “*Südi peniri bol, kaymaklu çoban*” sözleri, Türklerin yıldırım için yapmış oldukları *saçılar*ı anımsatmaktadır; Çoban, yıldırım şeklinde ele alındığında, kafir olarak belirtilenler aslında Müslüman olmayan Türklerdir, çünkü yıldırıma karşı yapmış oldukları hareket aynıdır, yani ok atmaktır. Karacuk Çoban'ın iki kardeşi de okla öldürülmüştür. *Yıldırıma* açılan savaşta üç yüz kişilik düşman ölmüş, yıldırımın ise *demir* ve *sel* gücü kırılmıştır. Savaş bittiğinde ise Çoban, düşman leşinden büyük tepe yığmış, çakmak çakmış, ateş yakmıştır, böylece yıldırım düşerek kutsal ateş yanmıştır. Arındırıcı yönüyle birlikte ateş kötü ruhları temsilen düşmanları yakarak yok etmiştir. Yarasını saran Çoban yolun kıyısına oturup da ağlamaya başladığında ise yıldırım bitmiş, yağmur başlamıştır (Akkoyun Koç, 2020, s. 57-58).

Aydoğan Kara'nın yazdığına göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, hiyerarşik olarak düşük bir konumda olmakla beraber Oğuzların yaşamında çobanların da önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Karaçuk Çoban, Salur Kazan'ın hemen yanında, bir norm karakter olarak Kazan'ın yeniden erginlenmesinde büyük rol oynamıştır. Karaçuk Çoban'ın altı yüz kişilik bir orduyla savaşarak ölen kardeşleri Kıyan Gücü ve Demür Gücü ise, işlevsel açıdan önemli olsalar da birer figüratif/fon karakterlerdir (Kara, 2020, s. 46).

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da Karacuk Çoban'ın iki kardeşinden biri olarak adı geçen Kıyan Gücü'nün anlatıda fazla bir rolü yoktur. Yalnızca kısa bir süre sahnede görülmüştür. Gördüğü rüya üzerine Karacuk Çoban iki kardeşi olan Kıyan Gücü ve Demir Gücü'yü yanına almış, ağılın kapısını berkitmiş, yani sağlamlaştırmış, üç yerde tepe gibi taş yığmıştı. Yani üç kardeşin her biri bir yerde taş yığmış olsa gerektir, toplamda üç yerde taş yığmışlardı. Karacuk Çoban'ın kardeşlerini yanına alıp bu işleri yaptığı, dolayısıyla Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün Karacuk Çoban'a bu işlerde yardım ettiği anlaşılmaktadır. Bunlar olası düşman saldırısına karşı çobanların aldığı bazı tedbirler, önlemlerdi. Nitekim Karacuk Çoban bu öngörüsünde haklı çıkmıştı, çünkü daha sonra düşman saldırısına uğramışlardı.

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'a göre, Karacuk Çoban da kardeşleri Kıyan Gücü ve Demir Gücü de asker sınıfından değillerdi. Adı üzerinde çobandılar. Ellerinde silah olarak yalnızca sapan taşı vardı. Sapan taşı bittiğinde ise koyunları, keçileri düşman üzerine atmışlardı. Oysa ki düşman altı yüz kişiden oluşan atlı, silahlı bir orduydı. Destan metni dengeden uzak

iki güç arasındaki mücadelede çoban ile asker arasındaki farkı da Karacuk Çoban'ın dilinden dile getirmiştir. Buna göre çobanların, “*ala başlu keçi*”, “*başumdağı börk*”, “*kızılçuk degnegü*”, “*egri başlu çevgenü*”, “*ala kolli sapanu*” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 52) varken; düşmanların ise “*altundagi alaca at*”, “*başumdağı tugılganı*”, “*altmış tutam gönderü*”, “*kılıcu*”, “*belügünde toksan oku*” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 52) vardı. Aslında destan üzücü ve dramatik bir tablodan bahsetmiştir. Her ne kadar bir tepeden aşağıya doğru mücadele etme olanağıyla bazı avantajlara sahip olmuş olsalar da, bir yanda yalnızca çobanlık aletleri, gereçleri ile canlarını, birilerinin hayvanlarını, malını korumaya çalışan üç kardeş; öteki tarafta ise birilerine zarar vererek zevk almaya çalışan sadist ruhlu silahlı altı yüz kişiden oluşan bir düşman ordusu tasvir edilmiştir. Destan mı çok dramatize etmiştir, yoksa bazı tarihi bağları olan, popüler kültürde de bazı örnekleri bulunan, aralarında güç farkı bulunan gruplar arasındaki mücadelelerin, savaşların destani bir kalıntısı mıdır, bunun yanıtı açık değildir, ancak iki taraf arasındaki güç eşitsizliği açıktır. Ancak destan üç kahramana büyük bir paye vererek bu açığı kapatmış, üzücü unsurlar içerse de olayı mutlu sonla tamamlamıştır. Çünkü sapan taşlarıyla, o bittiğinde attıkları koyun ve keçilerle üç yüz kişilik düşmanı öldürmüşler, kendileri yalnızca iki kayıp vermişler, sonunda düşman kaçmıştır. Bu yüzden onların kahramanlığının değeri daha da artmıştır. Anlatıda ölenlerin intikamı da alınmış, Oğuz beylerinin yetişmesiyle düşman bertaraf edilmiştir.

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, birkaç yerde iki kardeş Kıyan Gücü ve Demir Gücü'den bahsedilmiştir. Birincisinde “*Kıyan Güci, Demür Güci*” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 51-52) şeklinde adları belirtilmiştir. İkincisinde, Karacuk Çoban, düşmanın sataşmasına yanıt verirken, “*Iragundan yakınundan berü gelgil, / Yigitlerün zarbını görgil, andan ötgil*” sözlerinde, kendisini ve kardeşlerini çoğul bir ifade ile “*yigitler*” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 53) olarak nitelendirmiştir. Yani bu nitelendirmeye göre Kıyan Gücü ile Demir Gücü de Karacuk Çoban gibi yiğit kişilerdi. Üçüncüsünde “*Karacuk Çoban ... İki kardaşı oha (sançıldı), düşdi, şehid oldı.*” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 53) cümlesinde, adları belirtilmeden, iki kardeş Kıyan Gücü ile Demir Gücü'nün okla vurularak öldürüldüğü belirtilmiştir. Dördüncüsünde, “*Çoban şehid olan kardaşların hakkına kodı*” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 53) cümlesinde, adları belirtilmeden, Karacuk Çoban'ın ölen kardeşlerini Hakk'a teslim ettiği görülmektedir. Beşincisinde, Karacuk Çoban'ın Salur Kazan'a verdiği yanıtta, “*İki kardaşum şehid oldı.*” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 56) sözünde adları belirtilmeden, Kıyan Gücü ile Demir Gücü'nün öldüğünden bahsedilmiştir. Altıncısında, Salur Kazan'ı izleyen Karacuk Çoban'ın ona söylediği, “*Agam Kazan, sen evün almaga gederisen*

men dahı karındaşum kanın almaga gederem” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 57) sözünde, adları belirtilmeden, Karacuk Çoban’ın, kardeşleri Kıyan Gücü ve Demir Gücü’nün intikamını alacağından bahsedilmiştir. Sonuç olarak Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy’da, Karacuk Çoban’ın iki kardeşi olan Kıyan Gücü ve Demir Gücü’den, bir yerde adları söylenerek, beş yerde adları söylenmeden, toplam altı yerde söz edilmiştir.

Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy’da, adlarının geçtiği yerde, “*Kıyan Güci, Demür Güci*” (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 51-52) ifadesinde Kıyan Gücü’nün adı önce söylenmiştir ki, büyük olasılıkla bu durum Kıyan Gücü’nün Demir Gücü’den yaşça daha büyük olmasıyla ilgili olsa gerektir. Ancak adları anlatıda yalnızca bir kere geçtiğinden bu ozan tarafından gelişigüzel söylenmiş yapay bir durum da olabilir. Anlatıda Kıyan Gücü ve Demir Gücü’nün adlarının yalnızca bir kez geçmesi, bu iki kişinin/karakterin/tipin önemi konusunda yanıltıcı olmamalıdır. Çünkü bu kişiler öteki Dede Korkut anlatılarıyla veya başka Türk destanlarıyla, efsaneleriyle ilişkili olabilirler veya oralarda başka adlarla geçiyor olabilirler. Kıyan Gücü’nün ve Demir Gücü’nün adları, Karacuk Çoban’ın tarihi, destani, efsanevi, mitolojik kökleri bunu yansıtmaktadır.

Köroğlu Destanı’nın Azerbaycan kolundaki *Durna Teli*’nde, Köroğlu’nun yiğitlerinden (delilerinden) Demircioğlu ve Belli Ahmed, bağlı oldukları darağaçlarını yerinden söküp ellerine alarak düşmana saldırmışlar, her vuruşlarında on-on beş adamı hurd-heşil etmişlerdir (Sever, 2011, s. 198). Bu anlatıdaki *ağaç sökme* motifi Dede Korkut’taki ağacı kökünden söken Karacuk Çoban’ı akla getirdiği gibi Demircioğlu’nun adı da Karacuk Çoban’ın kardeşi Demür Gücü’yü çağrıştırmaktadır. Bunlar iki anlatıdaki ilginç benzer motiflerdir. Belli Ahmed’in adı farklıdır, ancak Demircioğlu ile birlikte iki kişi olmaları dikkate alınırsa, Karacuk Çoban’ın diğer kardeşi Kıyan Gücü’yü akla getirmektedir. Bu açıdan iki destanın alt tabakaları arasında yakın bir ilişki olabilir. Belki de tarihi süreç içerisinde bazı Dede Korkut Boyları Köroğlu Kolları’na dönüşürken, Demür Gücü Demircioğlu’na, Kıyan Gücü de Belli Ahmed’e dönüşmüş olabilir (Eyüboğlu, 2021, s. 172). Bu türlü olası ilişkiler, Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy’da adları yalnızca bir kez geçen, birkaç yerde ise adları belirtilmeden kendilerinden bahsedilen Kıyan Gücü ve Demir Gücü adlı kişilerin/karakterlerin/tiplerin aslında birçok farklı tarihi tabaya sahip olabileceğini, birçok sözlü kültür ürünüyle ilişkili olabileceğini akla getirmektedir. Özellikle de halktan yeni derlemeler yapıldıkça, kütüphanelerdeki veya özel arşivlerdeki yeni tarihi eserler ortaya çıktıkça, yeni araştırmalar, incelemeler yapıldıkça, başta Dede Korkut olmak üzere tüm sözlü kültür ürünlerinde yer alan kişiler/karakterler/tipler gibi, Kıyan Gücü ve Demir Gücü ile ilgili de yeni bilgiler ortaya çıkabilir. Dede Korkut Kitabı’nın

son birkaç yılda Günbet, Ankara Bursa gibi yeni yazmalarının keşfedilmesi bu durumu daha olası kılmaktadır.

Faruk Sümer, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçen Karaçuk Çoban'ın kardeşlerinin adlarını bir çalışmasında *Kaban Güci*, *Demür Güci* şeklinde okumuştur (Sümer, 1959, s. 418). Avelbek Konıratbayev, Karaçuk Çoban'ın bir kardeşinin adını *Kaban* olarak okurken, bunun Koblandı'ya benzediğini söylemiştir (Konıratbayev, 2000, s. 155). *Koblandı Destanı* büyük ve yaygın bir Türk destanı olarak bilinmektedir. Ek olarak, *Kuban*, Kafkasya'nın kuzeyinde yer alan geniş düzlüklerde bulunan bir akarsuyun ve bölgenin de adıdır. Bugün Rusya'ya bağlı Krasnodar kenti *Kuban*'ın kıyısında yer almaktadır. Bilindiği gibi Koblandı Destanı'nda düşman olarak Dede Korkut'un başkahramanı Kazan'ın adı geçmektedir. Bunlar farklı Türk boylarının olaylara farklı bakış açılarını yansıtmaktadır. Koblandı, Köroğlu, Kazan, Karacuk Çoban, Kıyan Gücü, Demir Gücü adları ve kişileri/karakterleri/tipleri arasında sanıldığından daha yakın bağlar olabilir. Gelecekte bulunacak yeni kaynaklar ve yapılacak yeni araştırmalar bu konuda yeni ve ilginç bazı ilişkileri ortaya çıkarabilir.

Aybek ed-Devadari (ö: 1336), 1310 yılında tamamladığı *Dürerü't-Tican ve Gurerü Tevarihi'z-Zaman* isimli yapıtında *Ulu Han Ata Bitiği* (Ulu Han Ata Kitabı)'ni özetlemiş, Türkler'in ilk atası olduğu belirtilen Ulu Ay Ata'nın Kara Dağ'da türeyişi ile ilgili olarak şöyle demiştir:

“Söylentilere göre Kara Tağcı dağında yani Kara Dağ'da büyük bir mağara vardı. Dağın dibinden onun bulunduğu yere varana kadar yedi gün sürerdi. Mağara yolu çok tehlikeli idi ve yol bulunmaktaydı, fakat düzgün değildi. Kahraman ve güçlü insanlar hariç hiç kimse o mağaraya varamazdı. Zamanın başlangıcında bir gün aşırı şekilde sel oldu. Sel suları çamuru sürükleyip Kara Dağ'daki mağaraya getirdi. Çamuru insan kalıbına benzeyen yarıklara doldurdu. Güneş saratan (yengeç) burcunda/yıldızında ve en yüksek noktasında idi. Bu Kara Dağ'ın tepesindeki bir mağarada, anne/insan vücudu gibi bir yerde çamur; güneş, rüzgar, kök suları ve toprak (dört unsur ile) insan şekline dönüştü. Türklerin atası Ulu Ay Ata, zamanın başlangıcında dokuz ay sonra bu şekilde hayat buldu” (Demir, 2017, s. 85-86).

Dede Korkut'taki Karacuk Çoban'ın ve Kıyan (Sel) Gücü'nün adlarını dikkate aldığımızda, *Ulu Han Ata Bitiği*'nde ilk insanın Karadağ'da bir sel sonrası ortaya çıktığına yönelik rivayeti eklediğimizde, destanın en alt tabakasında, Türklerin Karadağ'da ortaya çıkışıyla ilgili olarak, dağ-sel ilişkisi açısından derin mitolojik anlamları olabilir. Buradaki sel söylentisi veya Oğuznâmelerde, dünya mitolojilerinde görülen, dünyanın sudan oluştuğuna veya her yeri suların kapladığına yönelik anlatılar, dünyanın geçirdiği son Buzul Çağı'nın sona

ermesiyle birlikte, buzulların/karların erimesi ve geride sulak alanların oluşması sürecinin insanlığın hafızasındaki yansımalarıdır. Bir diğer anlatımla, Milattan Önce 12.000-10.000 dolaylarında son Buzul Çağı'nın sona ermesiyle birlikte başlayan birkaç bin yıllık süreçte, buzulların erimesi sonucu birçok yerlerin sular altında kalmasının, geniş bataklık alanların, büyük ırmakların, göllerin oluşması sürecinin insan hafızasında bıraktığı yansımalarıdır. Bu açıdan Dede Korkut'taki Karacuk Çoban, Kıyan Gücü ve Demür Gücü'nün tarihi en alt tabakası, derin mitolojik kökleri binlerce yıl öncesine uzanıyor olabilir.

SONUÇ

Dede Korkut'ta ismi sadece Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da görülen Karacuk Çoban'ın anlatıda önemli bir yeri vardır. Karacuk Çoban; güçlü, mert, yenilmez bir Oğuz yiğidi olarak işlenmiştir. Karacuk Çoban'ın kardeşleri olan Kıyan Gücü ile Demür Gücü'nün de, ağabeylerinin yanında durup, ona arka çıkmaları, kendilerinden çok daha kalabalık kişiden oluşan düşman ordusuyla kahramanca mücadele etmelerinden anlaşılacağı üzere, destan türünün anlatımına, ruhuna uygun bir şekilde, onların yiğit, mert kişiler oldukları görülmektedir.

Kıyan Gücü'nün ismi *Kıy*, *Kıyan*, *Kyat*, *Kayı* boylarıyla ilişkili olabilir. Dede Korkut Kitabı'nın, ayrıca Yazıcıoğlu *Selçuknamesi*'ndeki *Oğuzname*'nin yazıya geçirildiği 15.-16. yüzyıllarda *Kıyan* isminin Türk sözlü kültüründe önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki bilgilerden anlaşıldığına göre, aralarındaki yaş farkına göre kardeşlerin sıralanışı, Karacuk Çoban, Kıyan Gücü, Demir Gücü şeklinde olmalıdır. Kazan'ın Kapulu Dervend'de bulunan on bin koyunu idare eden, çobanlık yapan Karacuk Çoban'ın yanında bulunan kardeşleri Kıyan Gücü ve Demür Gücü'nün de çobanlık mesleğini icra ettikleri düşünülebilir.

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da Karacuk Çoban'ın iki kardeşinden biri olarak adı geçen Kıyan Gücü'nün anlatıda fazla bir rolü yoktur. Yalnızca kısa bir süre sahnede görülmüştür. Anlatıda Kıyan Gücü ve kardeşi Demir Gücü'nün adları yalnızca bir kez geçse de birkaç yerde iki kardeşten bahsedilmiştir. Büyük olasılıkla Kıyan Gücü, kardeşi Demir Gücü'den yaşça daha büyüktür. Anlatıda Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün adlarının yalnızca bir kez geçmesi yanıltıcı olmamalıdır. Çünkü bu kişiler/karakterler/tipler öteki Dede Korkut anlatılarıyla veya başka Türk destanlarıyla, efsaneleriyle ilişkili olabilirler veya oralarda başka adlarla geçiyor olabilir. Koblandı, Köroğlu, Kazan, Karacuk Çoban, Kıyan Gücü, Demir Gücü adları ve kişileri/karakterleri/tipleri arasında sanıldığından daha yakın bağlar vardır. Yeni

derlemeler yapıldıkça, yeni tarihi eserler ortaya çıktıkça, yeni araştırmalar, incelemeler yapıldıkça, Kıyan Gücü ve Demir Gücü ile ilgili yeni bilgiler ve ilişkiler de ortaya çıkabilir.

Karacuk Çoban, Kıyan Gücü, Demür Gücü kardeşler arasında örnek bir sadakat ve bağlılık görülmektedir. Kıyan Gücü ve Demür Gücü, altı yüz kişiden oluşan, kendilerinden çok daha kalabalık bir düşman topluluğuna karşı yiğitçe ağabeylerinin yanında durmuşlar, kahramanlık göstermişler, sonunda bu uğurda ölmüşlerdir. Böyle cömert, fedakâr, yardımlaşma gücü yüksek kişiler, kahramanlar tarihin her döneminde saygıyla anılmayı hak ederler. İster tarihi dayanakları olsun, isterse sadece bir sözlü kültür ürünü olsunlar, Türk milletine ve insanlığa önemli değerli anımsatan, örnek insan tipleri sunan Dede Korkut gibi büyük bir destan dairesinin değerli birer üyesi olarak, insanlık var olduğu müddetçe gelecek nesillere insanca yaşamının, aile olmanın, birlik ve beraberliğin, kardeşliğin değerini hatırlatacaklardır...

KAYNAKÇA

- Akkoyun Koç, T. (2020). *Dede Korkut Hikâyelerinde Söylem Çözümlemesi Ve Kültürel Kimliğin Öğretimi*. Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Aşırov, A. (2000). “Türkmen Nüshasının Değeri”, *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni (Ankara, 19-21 Ekim 1999) Bildirileri*, haz. Alev Kahya Birgül ve Aysu Şimşek Canpolat. Ankara: AKM Yayınları. s. 49-54.
- Bars, M. E. (2010). “Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy’da Salur Kazan Ve Çoban”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Volume:3, Issue:2 (Winter 2010), s. 55-63.
- Burdurlu, İ. Z. (1966). “Dede Korkut Hikâyeleri’nde Cümle Yapısı”, *Türk Dili*, S. 183, s. 192-198.
- Çelepi, M. S. (2016). “Anadolu’daki Toplumsal Kimliğin İnşasında Dede Korkut Hikâyelerindeki Bireyin Tekamülü”, III. *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi “Dede Korkut ve Türk Dünyası” (Çeşme-İzmir, 19-23 Ekim 2015) Bildiriler Kitabı*, 1. cilt, edit. Metin Ekici vd. İzmir: Ege Üniversitesi. s.341-362.
- Demir, N. (2017). *Ulu Han Ata Bitigi - Türklerin En Eski Destanı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ekici, M. (2019). *Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası, Soylamalar Ve 13. Boy, Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi, Orijinal Metin (Tıpkıbasım), Transkripsiyon, Aktarma*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eliuz, Ü. (2000). “Dede Korkut Hikâyelerinde Tipler”, *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni (Ankara, 19-21 Ekim 1999) Bildirileri*, haz. Alev Kahya Birgül ve Aysu Şimşek Canpolat. Ankara: AKM Yayınları. s. 139-155.
- Ercilasun, A. B. (2004). “Zikredilen Şahıslara Dayanılarak Dede Korkut Boylarının Kronolojik Sıralanması”, II. Milletlerarası Dede Korkut Kollokyumu (Bakü, Azerbaycan, 21-26 Aralık 1998); *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1998/I, TDK Yay., Ankara, 2004, s. 61-69.
- Erdem, M. (1998). *Dede Korkut Türkmenistan Varyantları*. Doktora tezi. Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, M. (1964). *Dede Korkut Kitabı / Metin - Sözlük*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı I. / Giriş - Metin - Faksimile*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Ergin, M. (2017). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Eyüboğlu, D. C. (2019). *Korkut*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Eyüboğlu, D. C. (2021). Dede Korkut'taki Karacuk Çoban. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 134-179.
- Eyüboğlu, D. C. (2024). *Dede Korkut Destanları*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- Gönen, H. Ç. (2017). *Dede Korkut Hikâyeleri'nde Devlet Dışı Siyasallık*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İbrayev, Ş. (1998). *Destanın Yapısı (Kazak Destanlarında İnsan, Zaman ve Mekân)*, akt. Ali Abbas Çınar. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İbrayev, Ş. (2000). "Ebedî Miras", akt. Nurettin Aksu, *Kazakistan'da Dede Korkut*, haz. Abdimalik Nısanbayev vd. Ankara: AKM Yayınları. s. 15-43.
- Kara, A. (2020). "Salur Kazan'ın Mitik Macerasından Modern İnsanın Bilincine Arketipsel Sembolik Bir Çözümleme", *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 22, s. 39-51.
- Kırman, Ü. (2004). *Dede Korkut Anlatılarının Karşıtlıklar Kuramına Göre Çözümlemesi Ve Bu Kuramın Anlatı Öğretiminde Kullanımı*. Doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kocasavaş, Y. (2014). "Korkut Ata'yla İlgili Bazı Kayıtların Düşündürdükleri". *İlmi Araştırmalar*, S. 0 (8): s. 139-144.
- Konıratbayev, A. (2000). "Korkut Ata Hakkında", akt. Dinara Düysebayeva, *Kazakistan'da Dede Korkut*, haz. Abdimalik Nısanbayev vd. Ankara: AKM Yayınları. s. 147-182.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, I. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, II. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özçelik, S. (2015). "Dede Korkut Destanlarında Oğuzların Teşkilatlanması Hakkında Bazı Kültürel Unsurlar", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Oğuzlar / Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (Ankara, 21-23 Mayıs 2014) Bildirileri*, edit. Tufan Gündüz ve Mikail Cengiz. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları. s. 523-532.
- Özçelik, S. (2016). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Parlak, F. F. (1999). "*Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türk Tarihindeki Yeri*". Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Pehlivan, G. (2014). *Dede Korkut Kitabında Yapı, İdeoloji Ve Yaratım*. Doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sertkaya, O. F. (2022). "Dede Korkut Kitabı'nın Bursa Yazmasının "Giriş" Bölümü", *Dede Korkut Kitabı Bursa Yazması Tıpkıbasım*, Proje Koordinatörü: Hüseyin Buran. Bursa: Bursa Kültür Anonim Şirketi / Star Matbaacılık. s. 9-18.
- Sever, M. (2011). "Koroğlu Destanı'nda (Azerbaycan Kolu) Kahraman Ve Karşı Kahraman Tipleri", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C. 4, S. 8, s. 195-202.
- Shahgoli, N. K. ve Yaghoobi, V. ve Aghatabai, S. ve Behzad, S. (2019). Dede Korkut Kitabı'nın Günbet Yazması: İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 16 (2), 147-379.
- Sümer, F. (1959). "Oğuzlar'a Ait Destani Mahiyetde Eserler", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XVII/3-4, s. 359-455.

- Sümer, F. (1972). *Oğuzlar / (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Şen, C. (2018). *Dede Korkut Anlatıları'nda Büyülü Gerçekçilik*. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Teyek, S. (2013). *Kitab-ı Dede Korkut'ta Diplomatik Lisan: Halkbilimi Bakımından Bir Anlam İncelemesi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tezcan, S. ve Boeschoten, H. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tunçdöken, F. (2009). *Dede Korkut Hikâyeleri ile Beowulf Destanı'nda Yer Alan Toplumsal Hayata Ait Motiflerin Saptanması ve Karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi. Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Tural, S. ve Nurmehmet, A. (1999). *Gorkut Ata Türkmen Halk Nüshası*. Ankara: Türkmenistan Milli Kolyazmalar Enstitüsü Yayını.
- Useev, N. (2015). "Yenisey Yazıtlarındaki Erkek Kişi Adlarında Geçen Kelimelere Göre Eski Türk Erkeği", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 4/1, s. 25-38.
- Uyumaz, G. (2012). *Dede Korkut Hikâyeleri'nde Çocuk Eğitimi*. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.